

بنام خدا

درس بازار پول سرمایه

فصل سوم مشخصات بازار مالی و پولی

بازار مالی

با تقسیم کل سیستم اقتصاد یک کشور به دو بخش واقعی و مالی، بخش مالی را می توان به عنوان زیرمجموعه ای از نظام اقتصادی تعریف کرد که در آن وجوه، اعتبارات و سرمایه در چارچوب قوانین و مقررات مشخص از طرف پس انداز کنندگان و صاحبان پول و سرمایه به طرف متقاضیان، جریان مییابد.

بازارهای مالی نیز بازارهایی هستند که در آنها دارایی های مالی مبادله می شوند. دارایی های مالی دارای یهایی مثل سهام و اوراق قرضه هستند که ارزش آنها به ارزش تولیدات و خدمات ارائه شده توسط شرکت های منتشر کننده آن ها وابسته است. تفاوت دارایی های مالی با دارایی های واقعی در این است که دارایی های واقعی ماهیت فیزیکی دارند مانند اتومبیل، املاک و مستغلات، و وسایل منزل.

یکی از راه های سرمایه گذاری خرید دارایی های مالی است. مزیت خرید دارایی های مالی نسبت به خرید دارایی های واقعی از دیدگاه اقتصادی این است که اولاً دارایی واقعی کالای مصرفی است نه وسیله پس انداز و سرمای هگذاری. دوم اینکه خرید دارایی های واقعی و بلااستفاده نگه داشتن آن ها به امید گرانتر شدن در آینده به معنای بلااستفاده نگه داشتن منابع کشور است و ارزش افزوده ای ایجاد نمی کند. مگر آنکه از آن استفاده شود. مثل اینکه شخصی اتومبیل و یا خانه ای بخرد و آن را اجاره دهد. چند نوع از دارایی های مالی عبارتند از: سپرده های سرمایه گذاری در بانک ها، طرح های بازنشستگی که توسط صندوق های بازنشستگی ارائه می شود، انواع بیمه نامه های شرکت های بیمه و در نهایت اوراق بهادار قابل داد و ستد در بورس اوراق بهادار که توسط کارگزاران خرید و فروش می شود.

در اقتصاد، بازار مالی به مکانی می اطلاق می شود که امکان خرید و فروش سهام، کالا یا هر محصول قابل تبدلی را برای مشارکت کنندگان با هزینه ای پایین فراهم می آورد. بازارهای مالی چند صده اخیر رشد قابل توجهی داشته و به طور مستمر در حال تکامل و افزایش نقدینگی در جهان است. وظیفه بازارها گردآوری خریداران و فروشندگان علاقه مند به مشارکت در بازار است. در واقع تمامی بازارهای مالی در پی گردآوری سرمایه و برقراری ارتباط بین جویندگان سرمایه (قرض گیرندگان) و دارندگان سرمایه (قرض دهندگان) هستند.

• کارکردهای بازار مالی

۱- جذب و تجهیز پس اندازها و تخصیص بهینه منابع (انتقال وجوه بین واحدهای اقتصادی):

انتقال وجوه بین واحدهای اقتصادی نقش اساسی بخش مالی اقتصاد است. واحدهای اقتصادی بهطور کلی شامل واحدهای دارای پس انداز و واحدهای سرمایه گذاری هستند. نقش بازارهای مالی این است که این دو گروه مزبور را به یکدیگر نزدیک کند و راهکاری فراهم نمایند که وجوه از واحدهای دارای مازاد پس انداز به واحدهای مواجه با کمبود منابع یا کسری پس انداز انتقال یابد. بدیهی است که تأثیر این نق و انتقال وجوه فراهم آوردن امکانات سرمایه گذاری مولد است. بنابراین ملاحظه می شود که در صورت عدم وجود یا ضعف بازارهای مالی، امکان تحقق سرمایه گذاری های مولد در سطح وسیع وجود نخواهد داشت.

۲- تعیین قیمت وجوه و سرمایه:

قیمت وجوه و سرمایه نیز در بازارهای مالی تعیین می شود. بنابراین بازارهای مالی با تعیین قیمت سرمایه و وجوه، بنگاه ها را در تصمیم گیری های سرمایه گذاری و برنامه ریزی های مالی کمک میکنند. به طوری که قیمت بازاری سرمایه توسط بنگاه می تواند با بازده انتظاری ناشی از آن مورد مقایسه قرار گیرد و بدین ترتیب بنگاه ها سرمایه خود را به سرمایه گذاری هایی که بازده آن ها بالاتر یا مساوی هزینه سرمایه آنهاست اختصاص دهند. همچنین با استفاده از هزینه سرمایه که در بازار مالی تعیین می شود، امکان مقایسه و ترجیح سرمایه گذاری های کوتاه مدت و بلندمدت فراهم می شود. اما فرآیند کشف قیمت در بازارهای مالی زمانی به درستی و به شکل عادلانه انجام می گیرد که شرایط رقابتی بر بازار حاکم باشد. در این شرایط عرضه و تقاضای وجوه و سرمایه، قیمت را تعیین می کند و قیمت تعیین شده توسط بازار بهترین راهنما برای عرضه کنندگان وجوه یعنی پس انداز کنندگان و سرمایه گذاران و تقاضا کنندگان وجوه یا سپرده پذیران خواهد بود. بدین وسیله تصمیم گیری برای هر دو گروه آسان خواهد شد و منابع سرمایه ای به بهترین نحو تخصیص خواهد یافت.

۳- انتشار و تحلیل اطلاعات:

بازارهای مالی، اطلاعات را گردآوری می نمایند و از طریق قیمت های منتشر شده منعکس می نمایند. حتی افرادی که فرآیند پرهزینه ارزیابی بنگاه ها و مدیران و شرایط بازار سهام را طی نکرده اند، می توانند قیمت های سهام را که منعکس کننده اطلاعاتی است که دیگران به دست آورده اند، مشاهده کنند. انتشار و تجزیه و تحلیل اطلاعات توسط بازارهای مالی باعث می شود تا جامعه منابع ناچیزی را به منظور به دست آوردن اطلاعات هزینه کند. اقتصادی شدن کسب اطلاعات درباره فرصت های سرمایه گذاری، میتواند به تخصیص بهتر منابع منجر گردد.

۴- تسهیل دادوستدها:

سیستم های مالی که هزینه های مبادلاتی را کاهش میدهند، می توانند موجب تخصیصی تر شدن فعالیت ها، نوآوری تکنولوژی و رشد اقتصادی شوند. همان طور که آدام اسمیت (۱۷۷۹) نیز ادعا میکند، هزینه مبادلاتی کمتر باعث تخصیصی تر شدن کارها می شود. وجود واسطه ای همانند پول، باعث می شود تا هزینه های مبادله کالا تا حد زیادی کاهش یابد و امر مبادله ساده تر و روان تر گردد. وجود نهادهای واسطه های نیز خود باعث کاهش این هزینه ها، تقسیم کار بهتر و در نتیجه کارایی و رشد بالاتر می شود.

۵- توزیع خطر و مدیریت ریسک:

بازارهای مالی علاوه بر تخصیص سرمایه پولی، خطرات اقتصادی را نیز توزیع می کنند. در واقع ریسک اشتغال به فعال یتهای اقتصادی و سرمایه گذاری، از طریق ایجاد و توزیع اوراق بهادار از هم تفکیک و توزیع می شود. به عبارت دیگر بازارهای مالی (بازار پول و سرمایه) در ابعاد وسیع ریسک افرادی را که در فعالیت های اقتصادی بزرگ و پرمخاطره اشتغال دارند به پس انداز کنندگان که حاضر به پذیرش ریسک یک بازده غیرمطمئن هستند، منتقل و بین آن ها توزیع می کنند.

بازارهای مالی علاوه بر تفکیک ریسک اشتغال و سرمایه گذاری، افراد را قادر به ایجاد تنوع در سرمایه گذاری می کنند. ایجاد تنوع در سبد دارایی منجر به کاهش ریسک می شود. کل ریسک به این علت کاهش می یابد که زیان در بعضی از سرمایه گذاری ها توسط منافع ناشی از سایر سرمایه گذاری ها جبران می شود. بازارهای مالی همچنین ریسک عدم نقدشوندگی را کاهش می دهند. نقدشوندگی، عبارت از سهولت تبدیل داراییها به قدرت خرید در قیمت های مورد توافق است. هزینه های مبادلاتی و عدم تقارن اطلاعاتی باعث کاهش نقدشوندگی شده و ریسک را افزایش می دهد. بازارهای مالی از طریق انتشار و تحلیل اطلاعات و تسهیل دادوستدها به کاهش ریسک عدم نقدشوندگی کمک می کنند.

• طبقه بندی بازارهای مالی

بازارهای مالی بر پایه معیارهای متفاوتی قابل طبقه بندی هستند:

۱- طبقه بندی بر اساس نوع دارایی

۲- طبقه بندی بر اساس مرحله عرضه اوراق بهادار

۳- طبقه بندی بر اساس سررسید تعهدات مالی

بر اساس نوع دارایی، می توان بازار اوراق بهادار را به دسته های زیر تقسیم بندی کرد:

الف - بازار سهام: در این بازار، سهام شرکتها که نشانگر مالکیت دارنده آن در شرکت است، دادوستد می شود.

ب - بازار اوراق بدهی: بازاری است که در آن ابزارهای با درآمد ثابت (اوراق قرضه) دادوستد می شوند.

ج - بازار ابزارهای مشتق: بازاری است برای معاملات ابزارهایی مبتنی بر داراییهای مالی یا فیزیکی که از آن جمله می توان به اختیار معامله و قرارداد آتی اشاره کرد.

طبقه بندی بر اساس مرحله عرضه اوراق بهادار:

۱) بازار دست اول (اولیه): شرکتها، مؤسسات و بنگاه های اقتصادی برای تأمین منابع مالی مورد نیاز خود به مبالغ هنگفتی نیاز دارند که اغلب این منابع را در مقابل واگذاری اوراق بهادار خود، به دست می

آورند. واگذاری اوراق بهادار و تأمین اعتبار برای اولین بار در بازار دست اول انجام می شود. به عبارت دیگر در بازار دست اول، اوراق بهادار برای نخستین بار منتشر می شوند. براین اساس فروشنده اوراق بهادار در واقع همان ناشر اوراق بهادار است.

۲) بازار دست دوم (ثانویه): پس از عرضه اوراق بهادار در بازار اولیه و به منظور آن که این اوراق بتوانند مورد دادوستد قرار گیرند، به بازار دیگری نیاز است که به آن بازار ثانویه اوراق بهادار گفته می شود در این بازار، اوراق قابلیت دادوستد پیدا می کنند. وجود بازار دست دوم، صرفاً به این دلیل است که قابلیت نقدشوندگی اوراق بهادار منتشر شده در بازار دست اول را افزایش دهد، ضمن این که شرایطی فراهم می آورد که قرض دهندگان و قرض گیرندگان در صورت لزوم به آسانی بتوانند تصمیمات سرمایه گذاری خود را تغییر داده، به فروش اوراق بهادار خریداری شده یا خرید اوراق بهادار دیگر اقدام نمایند.

دادوستد در بازار دست دوم به دفعات نامحدود انجام می شود و بنابراین با جابجا شدن مالکیت ابزارهای مالی قابل دادوستد در آن بازار، قدرت نقدشوندگی زیادی ایجاد می شود. در این حالت، از نقد شدن پیش از سررسید بدهی واحدهای متقاضی سرمایه یا ناشران اوراق بهادار جلوگیری می شود و در نتیجه ضربه های کمبود نقدینگی تأثیر محدودتری بر واحدهای سرمایه گذار خواهد داشت.

طبقه بندی بر اساس سررسید تعهدات مالی:

الف (بازار پول:

بنا به تعریف، بازار پول بازاری برای دادوستد پول و دیگر دارایی های مالی جانشین نزدیک پول است که سررسید کمتر از یک سال دارند. همچنین می توان از بازار پول به عنوان بازار ابزارهای مالی کوتاه مدت با ویژگی اندک بودن ریسک عدم پرداخت، نقدشوندگی و ارزش اسمی زیاد نام برد. تمرکز فعالیت این بازار در استفاده از ابزارهایی است که به اشخاص و بنگاه های تجاری این امکان را می دهند که به سرعت نقدینگی خود را به میزان مطلوب درآورند.

ب (بازار سرمایه:

برپایه طبقه بندی بازار مالی با نگرش به سررسید دارایی ها، بازار سرمایه به بازار دادوستد ابزارهای مالی با سررسید بیشتر از یک سال و دارای یهای بدون سررسید اطلاق میشود. این بخش از بازار مالی نقش مهمی در گردآوری منابع پس اندازی و تأمین نیازهای سرمایه گذاری واحدهای تولیدی دارد. بازار سرمایه نسبت به بازار پول بسیار گسترده تر است و از تنوع ابزاری بیشتری برخوردار است.

مهم ترین کارکرد بازارهای مالی شامل بازارهای پول، سرمایه و بیمه در اقتصاد ملی، تجهیز منابع پس اندازی و هدایت آن به سوی فعالیت های مولد اقتصادی است، ضمن آن که تعیین قیمت وجوه و سرمایه، انتشار و تحلیل اطلاعات و توزیع ریسک اقتصادی نیز اغلب در شمار کارکردهای این بازارهاست.

